

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять

із навчальної дисципліни

«СОЦІОЛОГІЯ»

*(для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної і заочної форм навчання всіх спеціальностей)*

Харків

ХНУМГ ім. О. М. Бекетова

2023

Методичні рекомендації до практичних занять із навчальної дисципліни «Соціологія» (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної і заочної форм навчання всіх спеціальностей) / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова ; уклад. Л. О. Радіонова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2023. – 56 с.

Укладач: канд. філос. наук, доц. Л. О. Радіонова

Рецензент

Л. М. Хижняк, доктор соціологічних наук, професор кафедри прикладної соціології і соціальних комунікацій, заступник декана з наукової роботи соціологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Рекомендовано кафедрою філософії і політології, протокол № 1 від 29.08.2022

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1 План практичних занять	5
2 Зразки тестових завдань.....	15
3 Рекомендації з методики вивчення першоджерел.....	22
4 Проблемно-пошукові питання. Завдання та вправи для підготовки до практичного заняття.....	23
5 Перелік питань до диференційного заліку.....	26
6 Критерії оцінювання знань студентів	28
Список рекомендованих джерел.....	31
Короткий термінологічний словник.....	38

ВСТУП

Практичні заняття є невід'ємною складовою освітнього процесу, важливим фактором, спрямованим на успішне засвоєння сукупності навичок та вмінь, необхідних для становлення та самовдосконалення майбутніх фахівців. Сутність практичних занять полягає у двосторонньому процесі раціональної взаємодії керуючої діяльності викладача і самостійної пізнавальної діяльності студентів, що спрямовано на створення відповідних психолого-педагогічних умов для ефективної самоорганізації навчального процесу. Практичні заняття відносяться до організаційних форм навчання і являє собою вид навчальної діяльності, яке скеровується викладачем опосередковано за допомогою навчальних матеріалів, які відповідають цій меті. Практичні заняття поряд з лекціями є основним засобом засвоєння навчального матеріалу студентами. Зміст практичних занять з конкретного кредитного модулю визначається робочою програмою кредитного модуля, методичними матеріалами, завданнями та вказівками науково-педагогічного працівника.

Практичні заняття – є однією з основних форм роботи студентів вищих закладів при вивченні курсу «Соціологія». Обговорення та осмислення питань курсу на практичних заняттях дозволяє формувати та відстоювати свою позицію, чітко розуміти свої громадянські права та обов'язки, мати уявлення про місце та статус України в сучасному світі, об'єктивно та критично оцінювати важливу соціальну інформацію. Практичні заняття передбачають самостійну підготовку студентів до них, вироблення навичок добування істини.

За допомогою та під керівництвом викладача на практичних заняттях обговорюються проблеми з курсу, що вивчаються. Студенти безпосередньо беруть участь у дискусіях, зачитують повідомлення, виступають з рефератами, навчаються писати невеликі есе. В процесі практичних занять студенти закріплюють знання понятійно-категоріального апарату курсу «Соціологія». Широко використовується найновіша соціологічна література, що належить відомим соціологам світу і українським ученим.

У процесі проведення практичного заняття студенти самостійно або в малих групах (із попереднім поясненням викладача) вирішують запропоновані завдання різного рівня складності, практичні ситуації чи ділові ігри. Наприкінці заняття з метою виявлення ступеня засвоєння матеріалу викладач перевіряє роботи, які виконували студенти, і підводить підсумки виставляючи відповідні оцінки залежно від результатів виконаної роботи. Усе це разом дозволить максимально наблизити навчальний процес до практики його здійснення в розвинутих країнах світу.

1 ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття включає:

- проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок студентів;
- виконання практичних завдань;
- постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення за участю студентів;
- розв'язування контрольних завдань;
- їх перевірку, оцінювання;
- тестовий контроль;
- домашнє завдання.

За кожною з тем, включеною до навчальної дисципліни «Соціологія», проводять практичне заняття з метою закріплення студентом теоретичних знань, одержаних на лекційних заняттях за результатом самостійного вивчення необхідного матеріалу.

Тема 1. Соціологія як наука

(3 години)

План

1. Поняття соціології, її об'єкт і предмет.
2. Методологічні підходи до соціологічного вивчення суспільства.
3. Структура і функції соціології.
4. Соціологія в системі суспільних наук.

Ключові терміни та поняття: закон соціальний, категорія соціальна, макросоціологія, метод дослідження, мікросоціологія, об'єкт дослідження, позитивізм, предмет дослідження, соціальне, соціологія, соціологія емпірична, соціологія прикладна, соціологія теоретична, соціологія фундаментальна, теорії середнього рівня.

Творчі завдання

1. Підготуйте доповідь про майбутнє соціології у світовому ракурсі. Зверніть увагу на міркування В. Бакірова, Е. Гідденса, доведіть або спростуйте тезу американських соціологів про те, що соціологія нині перебуває у стані кризи.
2. Опрацюйте статтю В. Танчера «Соціологічна наука: проблеми розвитку і дисциплінарного переформатування».

Теми доповідей та рефератів

1. Дискусії в соціологічній науці про предмет соціології.
2. Нейл Смелзер та Ентоні Гідденс – провідні західні соціологи.

Проблемні запитання

- Чим пояснити, що й досі триває дискусія про предмет, структуру та функції соціології?
- Дайте визначення соціології як науки.
- Яка відмінність між поняттями «об'єкт» і «предмет» соціології?
- Які особливості та завдання сучасної соціології?
- Хто вперше запровадив термін «соціологія» і коли?
- Що таке позитивізм?
- Яким є головний метод соціології, на думку позитивістів?
- Хто першим дав «вузьке» трактування соціології як науки?
- Що таке теорії середнього рівня? Чому вони так називаються? Наведіть приклади.
- Чим відрізняються теоретична і емпірична, фундаментальна та прикладна соціологія?
- Дайте визначення понять «макросоціологія» і «мікросоціологія».
- Що таке соціальний закон? Наведіть приклади.
- Чим обумовлене особливе місце соціології в системі суспільних і гуманітарних наук?
- Які основні функції соціології в суспільстві?

Список рекомендованих джерел [4; 6; 15; 20; 26; 65–67; 70–78]

Тема 2. Соціологічний спосіб дослідження

(3 години)

План

1. Сутність конкретного соціологічного дослідження (КСД), його види.
2. Програма соціологічного дослідження, зміст методологічного та методичного розділів.
3. Методи збору інформації в КСД: спостереження, аналіз документів, опитування.
4. Методики обробки даних КСД

Основні поняття й категорії: Емпірична соціологія, прикладні дослідження, фундаментальні дослідження, види соціологічних досліджень, етапи соціологічного дослідження, мета і завдання соціологічного дослідження, гіпотеза в соціологічному дослідженні, методи збору соціологічної інформації, анкетування, інтерв'ю, спостереження, соціометрія, аналіз документів, експертна оцінка, вибірка.

Творчі завдання

1. Підготуйте доповідь про роль соціологічних досліджень у соціології.
2. Поміркуйте над різновидами соціологічних досліджень (розвідкові,

пілотажні, зондажні, пошукові, монографічні тощо), їх основні етапи та підходи до вибору етапів.

Теми доповідей та рефератів

1. Місце і роль соціологічних досліджень у вивченні соціальної реальності.
2. Особливості програм у різних видах соціологічних досліджень.
3. Значення методу вибірки у соціологічній практиці.
4. Анкетне опитування: його переваги та недоліки.
5. Форми і методи підготовки інтерв'юерів та контролю якості їх роботи.
6. Контент-аналіз як метод соціологічного дослідження.
7. Сутність і призначення соціального прогнозу.

Проблемні запитання

- Назвіть етапи проведення соціологічного дослідження та проаналізуйте їх щодо послідовності, призначення, змісту, особливостей здійснення.
- Охарактеризуйте основні компоненти програми соціологічного дослідження.
- Охарактеризуйте основні типи вибірок.
- Охарактеризуйте переваги і недоліки соціологічного інтерв'ю.
- Які, на Вашу думку, питання можна вирішити за допомогою аналізу документів?
- У чому полягає відмінність між поняттями «передбачення», «проорокування», «прогнозування»?

Список рекомендованих джерел [4; 6; 15; 20; 26; 50; 65–67; 70–78]

Тема 3. Історія розвитку соціологічної думки

(4 години)

План

1. Виникнення соціології як окремої науки. Позитивізм і натуралізм у соціології.
2. Психологічний напрямок в соціології.
3. Французька та німецька соціологічні школи.
4. Американська емпірична соціологія.
5. Сучасні соціологічні теорії.

Основні поняття й категорії: парадигма, соціальний факт, соціальна дія, розуміюча соціологія, ідеальні типи, раціоналізм і раціональність, механічна та органічна солідарність, ціннісний підхід, формальна школа, емпірична соціологія, структурний функціоналізм, конфліктний підхід, неомарксизм.

Творчі завдання

1. Підготуйте доповідь про розвиток соціального знання у Стародавньому світі.
2. Підготуйте доповідь про сутність теорій соціологічного психологізму. Зміст поняття «біхевіоризм».

Теми доповідей та рефератів

Творчість гуманістів Відродження, їх значення для розвитку соціального пізнання.

Психологічні школи в соціології (кінець XIX – пол. XX ст.).

Соціологічні ідеї консерватизму, лібералізму та утопічного соціалізму.

Проблемні запитання

- Що таке протосоціологія?
- Сутність первісних уявлень первісних про суспільство?
- Обґрунтуйте сутність теорії «соціальної стратифікації» Платона і теорії «середнього класу» Аристотеля.
- Чи мав вплив перехід від рабовласницького до феодального суспільства на зміну світоглядної парадигми?
- У чому полягає зміст і значення вчень про «природне право» та «суспільний договір»?
- Формування натуралістичної орієнтації в розвитку соціальної науки під впливом поглядів Ш. Монтеск'є.
- Охарактеризуйте передумови виникнення соціології як науки.
- Роль О. Конта у становленні соціології. «Закон трьох стадій» як об'єктивний закон розвитку суспільства.
- Охарактеризуйте сутність основних напрямків натуралістичної соціології.
- У чому відмінність соціологічних вчень О. Конта і Г. Спенсера?
- Охарактеризуйте вплив позитивістської соціології на розвиток суспільних наук.

Список рекомендованих джерел [6; 15; 20; 26; 33; 47; 65–67; 70–78]

Тема 4. Суспільство. Соціальна структура суспільства

(2 години)

План

1. Соціологічні трактування суспільства.
2. Системні ознаки й якості суспільства.
3. Поняття соціальної структури та її основних елементів.
4. Типології суспільств та їх критерії.

Ключові терміни та поняття: суспільство, система, «нова екологічна парадигма», «парадигма людської винятковості», «посттоталітарний синдром», система, соціальна структура суспільства, стан.

Творчі завдання

1. Спираючись на публікації в українській і зарубіжній пресі, спробуйте окреслити місце України в геополітичних процесах у світі. Якими є успіхи України на міжнародній арені й її прогалини.

2. Поміркуйте над демографічною ситуацією в Україні і світі. Визначте позитивні й негативні тенденції, поміркуйте над шляхами виходу з демографічної кризи.

Теми доповідей та рефератів

1. Постіндустріальне суспільство: позитивні й негативні риси.

2. Теорія середнього класу. Середній клас в Україні і світі.

3. Поняття бюрократії. Макс Вебер про бюрократію.

Проблемні запитання

– Що таке суспільство, яким є його компоненти?

– Що таке система? Наведіть приклад гомогенних і гетерогенних систем.

– Які концепції походження суспільства Вам відомі?

– Яким є взаємозв'язок суспільства і природи?

– Що таке постіндустріальне суспільство?

– Назвіть складові частини соціальної структури суспільства.

– Поясніть значення понять «клас», «соціальна верства», «соціальна група».

Список рекомендованих джерел [5–11; 15; 20; 26; 33; 47; 65–67; 70–78]

Тема 5. Соціальні інститути суспільства

(4 години)

План

1. Поняття соціального інституту. 2. Види соціальних інститутів.

3. Основні елементи і функції соціальних інститутів.

4. Інституціоналізація та інституціональна криза.

5. Сім'я як соціальний інститут та мала соціальна група. Параметри соціологічного вивчення сім'ї.

Основні поняття й категорії: інституціоналізація, основні етапи інституціоналізації, соціальний інститут, функції і види соціальних інститутів, дисфункція соціальних інститутів, соціальна організація, формальна і неформальна організація, управління, бюрократія.

Творчі завдання

1. Підготуйте доповідь що таке соціальний інститут?
2. Підготуйте доповідь що таке соціальна організація?
3. Підготуйте доповідь що таке соціальна спільність?

Теми доповідей та рефератів

1. Соціальні інститути як механізми соціальних змін.
2. Процеси інституціоналізації в сучасному українському суспільстві.

Проблемні запитання

- Політичні інституції в суспільстві.
- Економічні інституції в суспільстві.
- Культурні інституції в суспільстві.
- Перерахуйте основні види сучасних соціальних інститутів та окресліть їх функції.
- Чи існує зв'язок міжсоціальними групами і соціальними інститутами?

Список рекомендованих джерел [8–12; 15; 20; 22; 26; 33; 44; 47; 65–67; 70–78]

Тема 6. Соціальна стратифікація і соціальна мобільність

(4 години)

План

1. Поняття соціального простору. Соціальний статус і соціальна роль. 2. Соціальна нерівність. Теорії соціальної стратифікації.
3. Соціальна мобільність та її види.
4. Історичні типи стратифікації.

Ключові терміни та поняття: вертикальна соціальна мобільність, горизонтальна соціальна мобільність, групова мобільність, індивідуальна мобільність, інтелігенція, каста, клас, маргінали, маргіналізація, міжпоколінна (інтергенераційна) мобільність, рабство, середній клас, соціальна мобільність, соціальна стратифікація, соціальна структура суспільства, структурна мобільність.

Творчі завдання

1. Підготуйте доповідь: «Квазігрупи : поняття, їх характерні риси і види».
2. Підготуйте доповідь: «Бідність у сучасному суспільстві».

Теми доповідей та рефератів

1. Соціально-поселенська структура.
2. Соціальні гарантії і проблема безробіття в умовах ринку праці : соціологічний аналіз.
3. Джерела, фактори і механізми стратифікації.
4. Середній клас як запорука стабільності суспільства і проблеми його

формування в Україні.

Проблемні запитання

- Назвіть складові частини соціальної структури суспільства.
- Поясніть значення понять «клас», «соціальна верства», «соціальна група».
- Виділіть основні верстви нашого суспільства.
- Чим би Ви могли пояснити нечисленність так званого «середнього класу» в українському суспільстві?
- Охарактеризуйте основні джерела суперечностей між інтересами різних класів і соціальних груп.
- Чому соціальна структура є головним регулятором соціальної думки?
- Яку роль відіграє «середній клас» у стабілізації соціальної системи?
- Назвіть основні тенденції змін у соціальній структурі суспільства в сучасних умовах.
- У вигляді якої з геометричних фігур можна зобразити профіль соціальної нерівності сучасного українського суспільства?

Список рекомендованих джерел [6–10; 16; 18; 21; 25; 28; 31–38; 44; 47; 65–67; 70–74]

Тема 7. Особистість як суб'єкт соціальних зв'язків

(4 години)

План

1. Особистість як категорія соціології.
2. Соціологічні концепції особистості.
3. Процес соціалізації особистості: механізми, види, етапи.
4. Проблема соціальної типології особи.

Ключові терміни та поняття: агенти соціалізації, соціальний статус, «дзеркальне “Я”», досягнутий статус, індивід, індивідуальність, особа, особистість, привласнений (вроджений, природний) статус, приписуваний соціальний статус, раціоналізація ролі, рольовий конфлікт, «рольовий набір», соціалізація, соціальна адаптація.

Творчі завдання

1. Підготуйте виступ на тему «Особистість очима представників теорії «соціального характеру» (Е. Фромм, Д. Рісмен).
2. Що вивчає геронтосоціологія? Як співвідносяться між собою геронтофілія, геронтофобія та ейджизм?

Теми доповідей та рефератів

1. Homo soveticus і Homo postsoveticus – порівняльна характеристика.
2. Проблеми соціалізації особистості в сучасному суспільстві.

3. Соціалізація людей похилого віку.
4. Соціальна типологія особистості в умовах перехідного суспільства.

Проблемні запитання

- Визначте предмет і об'єкт соціології особистості.
- В чому полягає відмінність поглядів на людину в природничих і гуманітарних науках?
- Визначте специфіку соціологічного підходу до розгляду особистості.
- Як співвідносяться між собою поняття «людина», «індивід», «індивідуальність», «особистість», «особа»?
- Хто такі феральні люди? Чи можуть вони стати особистістю?
- Визначте сутність соціологічних концепцій особистості.
- Проаналізуйте відомі в гуманітарному знанні підходи до визначення структури особистості. Яке місце посідає підхід З. Фрейда?
- Що таке соціальний статус і соціальна роль? Як вони між собою співвідносяться?
- Назвіть види рольових конфліктів, причини їхньої появи й способи розв'язання.
- Що таке спрямованість особистості?
- Що називають соціальним типом особистості? Назвіть відомі Вам соціальні типи особистості.
- Поясніть сутність процесу соціалізації.
- Чи впливають на соціалізацію особистості релігія, яку сповідує індивід, раса, його соціальний статус?
- Що таке девіантна поведінка? Які види девіантної поведінки Вам відомі?

Список рекомендованих джерел [4–7; 15; 19; 21; 23; 29; 31–36; 42; 47; 65–67; 70–76]

Тема 8. Соціологічний аналіз культури

(4 години)

План

1. Поняття культури. Предмет соціології культури.
2. Різноманіття культур. Культурний шок.
3. Елементи і функції культури.
4. Методологічні підходи до соціологічного аналізу культури

Ключові терміни та поняття: артефакт, етноцентризм, контркультура, культура (буденна, домінуюча, духовна, економічна, елітарна, загальнолюдська, масова, матеріальна, міська, народна, педагогічна, політична, професійна, сільська, спеціалізована), культурні універсалії, ритуал, соціологія

культури, субкультура, цінності.

Творчі завдання

1. Що таке «макдональдизація» культури? Проаналізуйте це явище, спираючись на книгу Джорджа Рітцера «Макдональдизація суспільства».

2. Як співвідносяться між собою поняття «культура» і «цивілізація»? Ознайомтеся з вченням про локальні цивілізації М. Данилевського, А. Тойнбі й О. Шпенглера.

Теми доповідей та рефератів

1. Феномен масової культури: позитивне і негативне. Кітч.

2. Молодіжна субкультура як виклик суспільству.

3. Культура очима П. Сорокіна.

Проблемні запитання

– Що є об'єктом і предметом соціології культури?

– Що таке культура? Як співвідносяться між собою культура і природа?

– Які компоненти входять до структури культури?

– Назвіть елементи культури.

– Які Вам відомі види, типи і форми культури?

– Що таке кітч?

– Виділіть ознаки масової культури.

– Виокремте функції культури.

– Чи існує загальнолюдська культура?

– Як співвідносяться між собою загальнолюдська й національна культури?

– Що таке культурні універсалиї?

– Як Ви розумієте вираз «макдональдизація суспільства»?

Список рекомендованих джерел [5–7; 13; 16; 20; 23; 28; 33–36; 45; 47; 65–67; 70–77]

Тема 9. Девіація і соціальний контроль

(2 години)

План

1. Поняття і типи девіантної поведінки.

2. Теорії причин девіантної поведінки.

3. Основні форми девіантної поведінки.

4. Сутність і форми соціального контролю.

Ключові терміни та поняття: девіація, делінквентна поведінка, десоціалізація, соціальні норми, теорія аномії Мертона, теорія стигматизації (наклеювання ярликів або таврування), конформність, інновація, ритуалізм.

Заколот.

Творчі завдання

1. Підготуйте виступ на тему «Девіантна поведінка не завжди носить негативний характер, вона може бути пов'язана з прагненням особи до нового, прогресивного».

2. Підготуйте виступ на тему «П'ять типів пристосування людей соціально і культурно заданим цілям і засобам за визначенням Р. Мертона».

Теми доповідей та рефератів

1. Соціальні норми як регулятори соціальної взаємодії.
2. Соціальна діагностика та шляхи подолання девіантної поведінки.
3. Соціальна аномія суспільства та її вплив на поведінку молоді.
4. Соціальна маргінальність у сучасному українському суспільстві.
5. Проституція як різновид негативної девіації.
6. Аналіз причин девіантної поведінки неповнолітніх.
7. Суїцидальна поведінка (самогубство) як різновид негативної девіації.

Проблемні запитання

- Яку поведінку називають девіантною?
- Яку поведінку називають делінквентною?
- Які причини девіантної і делінквентної поведінки?
- Назвіть функції суспільних девіацій.
- Охарактеризуйте основні види девіації крізь призму їх позитивного та негативного впливу на суспільне життя.
- Обґрунтуйте біологічні та психологічні теорії девіантної поведінки і злочинності.
- Розкрийте суть основних соціологічних теорій девіантної поведінки і злочинності.
- Який стан суспільства можна кваліфікувати як аномію?
- Розкрийте зміст поняття «соціальна патологія».
- Що таке соціальний контроль і чому він є необхідною умовою функціонування суспільства?
- Які функції виконує система соціального контролю?
- Назвіть агентів неформального і формального контролю.
- Що таке «маргіналізація»? Назвіть відмінності природної, вимушеної та насильної маргіналізації.
- Охарактеризуйте основні маргінальні групи в сучасній Україні. Що вплинуло на їх появу? Які ймовірні тенденції їх розвитку?

Список рекомендованих джерел [5–7; 13; 16; 20; 23; 28; 30; 33–36; 45; 47; 50; 53–57; 65–67; 70–77]

Тема 10. Соціальний конфлікт: сутність і методи розв'язання

(2 години)

План

1. Характеристика соціального конфлікту. Структурна і динамічна моделі конфлікту.
2. Соціологічні концепції конфлікту.
3. Сутність, принципи і методи управління конфліктом.
4. Стратегії розв'язання конфліктів

Ключові терміни та поняття: «конфлікт», «консенсус», «гармонія», «стабільність», «рівновага», «суперечність»; соціальний конфлікт; проблемна ситуація; стадії конфлікту; управління конфліктом.

Творчі завдання

1. Підготуйте виступ на тему «Поняття міжособистісного конфлікту і його особливості».
2. Підготуйте виступ на тему «Агоністичні і антагоністичні конфлікти».

Теми доповідей та рефератів

1. Методи соціології конфлікту.
2. Зв'язок соціології конфлікту з іншими науками.
3. Еволюція наукових поглядів на конфлікт в соціології.
4. Соціально-біологічна парадигма причин виникнення конфліктів.
5. Конфлікт як вияв соціального протиріччя. Типи соціальних протиріч.
6. Поняття та сутність соціального конфлікту.
7. Причини виникнення соціального конфлікту.
8. Типологія конфліктів.
9. Місце й роль конфлікту у функціонуванні суспільства.

Проблемні запитання

- Еволюція наукових поглядів на конфлікт в соціології.
- Соціальні сфери конфліктної взаємодії.
- Уявлення учасників про конфліктну ситуацію та їх мотивація.
- Механізми ескалації соціального конфлікту

Список рекомендованих джерел [2–5; 10; 13–17; 20; 23; 29; 32; 47; 50; 53–57; 65–67; 70–77]

2 ЗРАЗКИ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ

1. Структурний рівень соціології як науки, на якому суспільство вивчають як єдиний соціальний організм, акцентуючи на глобальних проблемах, й який постає як методологія пізнання:

- а) теоретична соціологія
- б) спеціальні та галузеві соціологічні теорії
- в) конкретно-соціологічні дослідження
- г) мікросоціологія

2. Об'єктивний і повторюваний причинний зв'язок між соціальними явищами і процесами, які виникають внаслідок масової діяльності людей або їх дій, це внутрішній суттєвий зв'язок або відносини соціальних явищ та процесів, що характеризується загальністю, необхідністю і повторюваністю за даних умов:

- а) соціальна категорія
- б) соціальний закон
- в) метод дослідження
- г) принцип дослідження
- д) соціальна роль

3. Принцип наукового пізнання і практичної діяльності, при якому окремі частини якогось явища розглядаються у нерозривній єдності з цілим:

- а) об'єктивності
- б) історизму
- в) системний підхід
- г) наочності
- д) наступності і послідовності

4. Вивчення соціальних проблем, інститутів та процесів у їх виникненні, становленні і розвитку передбачає такий принцип наукового пізнання:

- а) об'єктивності
- б) історизму
- в) системності
- г) наочності
- д) наступності і послідовності

5. Спосіб побудови та обґрунтування соціологічних знань, сукупність прийомів, процедур і операцій емпіричного та теоретичного пізнання соціальної реальності:

- а) метод
- б) принцип
- в) закон

г) категорія

д) функція

6. «Соціальний розвиток», «соціальна мобільність», «соціальний рух» є категоріями:

а) що пояснюють статику суспільства, його структуру з виокремленням її основних підсистем та елементів

б) характеризують динаміку суспільства, його основні зміни

в) процедурні

г) категорії дисциплін, суміжних із соціологією

д) не є науковими категоріями

7. Позитивізм – це:

а) певний образ-схема станів та процесів, якби вони проходили без відхилень і перешкод, яка розглядається як найбільш зручний спосіб упорядкування емпіричного матеріалу

б) соціологічний напрям, головна особливість якого полягає у відмові від абстрактних міркувань про суспільство, створенні позитивної, тобто заснованої на досліді, соціологічної теорії, яка повинна бути такою ж доказовою і загальнозначимою, як і природничі теорії

в) стан суспільства, за якого певне коло його громадян, знаючи про існування обов'язкових норм, ставиться до них негативно або байдуже

г) доконтівський період розвитку соціального знання

д) характерна риса постіндустріального суспільства

8. Огюст Конт поділив соціологію на:

а) мікро- і макросоціологію

б) фундаментальну і прикладну

в) теоретичну і практичну

г) соціальну статику і соціальну динаміку

9. Реальність, яка існує незалежно від нас і наших знань про неї:

а) об'єкт науки і пізнання

б) предмет науки і пізнання

в) метод пізнання

г) соціальна категорія

10. Загальне поняття, яке відображає властивості об'єкта соціології:

а) соціальний закон

б) соціальна категорія

в) соціальний статус

г) соціальна функція

11. Який методологічний підхід до вивчення суспільства в соціології базується на таких методах, як експеримент та спостереження?

- а) феноменологічний
- б) діяльнісний
- в) позитивістський
- г) постмодерністський

12. Що означає слово «соціологія» в перекладі?

- а) наука про суспільний розвиток
- б) вчення про структуру суспільства
- в) наука про суспільну будову
- г) вчення про суспільство

13. Складова соціології, що являє собою дослідження найбільш загальних законів і закономірностей розвитку суспільства, її метою є безпосередній приріст нового наукового знання:

- а) фундаментальна соціологія
- б) прикладна соціологія
- в) мезосоціологія
- г) емпірична соціологія
- д) мікросоціологія

14. Найголовнішим методом наукового пізнання, на думку О. Конта, є:

- а) спостереження
- б) біографічний
- в) аналіз документів
- г) соціометрія

15. Розділ соціології, що є сферою соціально-практичних, управлінських застосувань теоретичного і емпіричного соціологічного знання, соціальної методології, інформації і методів дослідження. Його основною функцією є розв'язання соціальних проблем у різних сферах суспільного життя, на різних його рівнях – соціальному, інституційному, організаційному, груповому:

- а) фундаментальна соціологія
- б) прикладна соціологія
- в) теоретична соціологія
- г) мікросоціологія
- д) мікросоціологія

16. Соціологія як наука виникла:

- а) в період античності
- б) у XVII ст.
- в) в першій половині XIX ст.
- г) після Другої світової війни
- д) на початку XXI ст.

17. Основоположником соціології вважається:

- а) Макс Вебер
- б) Еміль Дюркгейм
- в) Огюст Конт
- г) Карл Маркс
- д) Фрідріх Енгельс

18. Англійський мислитель XVII ст. Томас Гоббс розробив теорію:

- а) соціальної нерівності
- б) ідеальної держави
- в) відчуження
- г) суспільного договору

19. Німецький філософ і економіст, автор поняття «суспільно-економічна формація» – історично окресленого типу суспільства, що ґрунтується на певному способі виробництва:

- а) Макс Вебер
- б) Георг Зіммель
- в) Карл Маркс
- г) Толкотт Парсонс
- д) Зигмунд Фрейд

20. Провідна школа сучасної західної соціології, представники якої розробляли соціальну проблематику міста, здійснювали аналіз соціальної структури американського суспільства, досліджували міжрасові та міжетнічні відносини:

- а) Чиказька
- б) Нью-Йоркська
- в) Вашингтонська
- г) Гавайська

21. Теорія символічного інтераціоналізму – це:

- а) концепція сучасної західної соціології, яка розвиває положення К. Маркса про неминучий конфлікт між соціальними класами.
- б) концепція сучасної західної соціології. Її представники (Р. Мертон, К. Девіс) виступають послідовниками Г. Спенсера і розглядають суспільство як систему взаємозалежних частин, кожна з яких має вплив на функціонування цілого
- в) концепція сучасної західної соціології, представники якої (М. Вебер, Т. Парсонс) пояснюють різноманітні соціальні явища через суб'єктивну рефлексію учасників дій
- г) концепція сучасної західної соціології. Її представники (Дж. Мід, М. Кун) розглядають взаємодію між людьми як безперервний діалог, у процесі

якого вони спостерігають, осмислюють наміри один одного та реагують на них

22. Автором класичної соціологічної роботи «Самогубство» є:

- а) Карл Маркс;
- б) Макс Вебер;
- в) Еміль Дюркгейм;
- г) Герберт Спенсер.

23. Протосоціологією називають:

- а) теорії середнього рівня
- б) передісторію соціологічного знання
- в) позитивістський напрям соціологічного знання
- г) загальносоціологічну теорію
- д) соціологію ХХ ст.

24. Німецький вчений, автор «розуміючої соціології», теорії соціальної дії, фундаментальні положення якої виклав у праці «Протестантська етика і дух капіталізму»:

- а) Карл Маркс
- б) Фрідріх Енгельс
- в) Макс Вебер
- г) Георг Зіммель
- д) Пилип Сорокін

25. Що є базовою категорією соціології, визначальною специфіку її предмета:

- а) особистість;
- б) суспільство;
- в) система;
- г) соціальне;
- д) громадянське суспільство.

26. Які два класи, на думку теоретиків марксизму, не є антагоністичними?

- а) рабовласники і раби
- б) феодали і кріпосні селяни
- в) буржуазія і робітники
- г) буржуазія і селяни
- д) робітники і селяни

27. Який із наведених нижче елементів не входить до структури соціологічного знання:

- а) загальні соціологічні теорії
- б) місцеві соціологічні теорії
- в) конкретні соціологічні дослідження
- г) спеціальні соціологічні теорії

28. Австрійський лікар, психолог, соціолог (1856–1939), основоположник психоаналізу, автор понять «комплекс Едіпа» і «комплекс Електри»:

- а) Георг Зіммель
- б) Еміль Дюркгейм
- в) Макс Вебер
- г) Зигмунд Фрейд
- д) Карл Маркс

29. Хто відкрив «закон трьох стадій історичного розвитку»?

- а) М. Вебер;
- б) Р. Спенсер;
- в) О. Конт;
- г) Е. Дюркгейм.

30. Український історик і соціолог (1866–1934), фундатор Українського соціологічного інституту у Відні (1919 р):

- а) Михайло Драгоманов
- б) В'ячеслав Липинський
- в) Михайло Грушевський
- д) Олена Апанович
- д) Федір Вовк

31. Центральним поняттям соціології Карла Маркса є:

- а) суспільно-економічна формація
- б) соціальна дія
- в) соціальний простір
- г) аномія
- д) сублімація

32. Італійський соціолог, автор концепції циркуляції (кругообігу) еліт:

- а) Томмазо Кампанелла
- б) Вітторіно да Фільтре
- в) Вільфредо Парето
- г) Джованні Піко делла Мірандола
- д) Марсіліо Фічіно

33. Який тип соціальної дії не розглядав Макс Вебер?

- а) афективну
- б) ціннісно-раціональну
- в) цілераціональну
- г) ефективну
- д) традиційну

34. Клас, який Карл Маркс вважав переможцем у соціалістичній революції, яка приведе до звільнення суспільства від усіх форм експлуатації:

- а) раби
- б) селянство
- в) буржуазія
- г) феодали
- д) пролетаріат

35. Хто розробив нову класифікацію наук, що охоплює всі сфери знання:

- а) О. Конт;
- б) Р. Лебон;
- в) Е. Дюркгейм;
- г) М. Вебер.

3 РЕКОМЕНДАЦІЇ З МЕТОДИКИ ВИВЧЕННЯ ПЕРШОДЖЕРЕЛ

Щоб робота була корисною, треба, перш за все, уважно прочитати в конспекті лекцій матеріал теми, до якої відноситься першоджерело.

Починати вивчення першоджерел рекомендуємо із змісту, передмови і висновку, які дають загальні уявлення про твір. При читанні треба виділяти основні ідеї, постановку питань, їх обґрунтування і вирішення, методи і форми доказів, найбільш яскраві приклади; з'ясовувати невідомі слова, терміни, незнайомі імена, звертаючись до енциклопедій і словників.

Характер запису залежить від ступеня складності твору. Найчастіше виконують *план, тези, виписки і конспект*.

План являє собою перелік основних питань, що розкривають зміст твору. Він може складатися з назв головних розділів твору, з основних положень.

Тези – це коротко сформульовані принципові положення роботи. Кожна розгорнута теза являє собою певне узагальнення думок і фактів, що викладені автором. Складають тези після вивчення матеріалу.

Виписки – це переказ чи цитування найбільш важливих положень творів.

Конспект – це стислий виклад основних ідей і висновків твору в їх логічній послідовності з цитуванням найбільш значимих думок автора. Конспектування – процес творчий. Нерідко студенти роблять великі виписки, що не дає належного ефекту. В конспекті потрібно вказати прізвище і ініціали (ім'я, по-батькові) автора, назву твору, місце і рік видання, номер тому і сторінки; найважливіші положення, ідеї і висновки – підкреслювати, підзаголовки – виділяти. Для заміток необхідно залишати поля. Добре оформлення конспекту полегшує користування ним, допомагає систематизувати

знання при підготовці до занять й іспитів. Існує три види конспектів: текстуальний, вільний, змішаний. Текстуальний конспект передбачає цитування головних положень твору. Він використовується для одержання документально точних виписок з даної роботи. Вільний конспект – це переказ найбільш суттєвих положень твору. Такий конспект вести складніше, але він розвиває здатність самостійно викладати думки. Конспект, який включає поряд з вільним переказом цитування, називається змішаним.

Якщо в лекції викладені переважно висновки, підсумкові істини з тієї чи іншої проблеми, то вивчаючи і конспектуючи першоджерела, студент має можливість простежити за ходом народження істини, одержати навички самостійного мислення, глибоко оволодіти багатим змістом праць великих філософів і соціологів, наукових мислителів.

4 ПРОБЛЕМНО-ПОШУКОВІ ПИТАННЯ. ЗАВДАННЯ ТА ВПРАВИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

Щоб оволодіти знаннями з курсу «Соціологія», долучитися до вершин морального і естетичного досвіду людства, недостатньо завчити і запам'ятати деякі, хоч і важливі, положення, їх треба усвідомити, перевірити і закріпити в практиці логічного вирішення проблем і завдань, які ставить перед студентом реальна дійсність.

Значну допомогу студентам можуть надати монографії. Вони покликані активізувати творче мислення студентів, розширити і доповнити арсенал засобів, які направлені на оволодіння теоретичними знаннями й навичками мислення.

Анотація вивченої додаткової літератури є самостійною формою індивідуальної роботи студента, яка потребує відповідного ґрунтовного аналізу запропонованої додаткової літератури на основі ретельного опрацювання наукового та інших текстів. Анотація є стислою характеристикою змісту книги, статті, інших матеріалів з формуванням власних узагальнень та оцінювань щодо предмета дослідження анотованого джерела.

Для анотування доцільно дотримуватися такої послідовності:

– визначити головну проблему праці, яка анотується (як правило, вона безпосередньо пов'язана із назвою), сформулювати основне запитання, на яке прагне знайти відповідь автор роботи;

– зрозуміти, які завдання ставить перед собою автор задля вирішення

проблеми. З цією метою студенту доцільно спрямувати свою увагу насамперед на зміст, де, як правило, чітко видно структуру роботи, а отже, і поставлені автором завдання;

– визначити, що стало поштовхом для автора при написанні праці, яка анотується. Зазвичай це може бути: відповідь на позицію іншого автора, яка є об'єктом критики; відсутність чітких систематизованих уявлень стосовно досліджуваної проблеми (так звана «теоретична актуальність»); ситуація, яка виникла в суспільстві та потребує невідкладного осмислення (так звана «практична актуальність»);

– студент має визначити, які погляди, окрім авторського, існують на досліджувану в анотованій праці проблему, з ким полемізує автор. Також слід відзначити, які класифікації точок зору стосовно досліджуваної проблеми існують у літературі. У разі відсутності такої класифікації студенту доцільно запропонувати самому зробити подібне узагальнення, принаймні з метою впорядкування матеріалу анотації;

– анотуючи літературу, студент повинен простежити хід авторських міркувань, визначити послідовність і логіку викладення матеріалу, відтворивши її в анотації. Слід звернути увагу на методи дослідження, які застосовує автор, та висловити свою думку щодо їх ефективності у досягненні поставленої у роботі мети.

В анотації обов'язково повинно бути зазначено, які результати одержав автор у досліджуваній праці, які висновки він робить. Зауважимо, що ці висновки мають бути викладені в анотації точно, стисло, послідовно, щоб можна було простежити зв'язок між авторською аргументацією та підсумками роботи.

Насамкінець при анотуванні доцільно зазначити, які перспективи подальших розвідок існують у даному напрямі, які питання автор залишає невирішеними чи недостатньо з'ясованими. Обсяг анотації складає 5–7 сторінок.

Вибір монографій, статей погоджується з викладачем, який закріплений кафедрою за академічною групою.

Есе, реферати

Есе – наукові, критичні та інші нариси, які відзначаються оригінальністю суджень і вишуканістю форми.

Реферат – стислий огляд з певними узагальненнями літературних та інших джерел, у яких досліджуються питання однієї проблеми.

Есе чи реферат має бути самостійною, завершеною роботою, що відображає наукові інтереси студента, його знання, навички, вміння й виступає формою його залучення до наукового дослідження. Автор повинен показати

вміння послідовно, логічно викладати зміст проблеми, яку розглядає. Разом з тим повинно мати місце і творче осмислення, інтерпретація, тлумачення проблеми, хоча б часткове її узагальнення, висловлення своєї аргументованої точки зору щодо її розв'язання.

Есе, реферат має свідчити про наукову культуру студента, володіння необхідними знаннями як класичної, так і сучасної літератури з досліджуваного питання, а також уміння захищати основні положення своєї наукової роботи. Вибираючи тему есе, реферату, слід брати до уваги:

- рівень особистої підготовленості, коло наукових інтересів, схильність до наукового дослідження саме соціології;
- важливість теми, її актуальність і рівень складності;
- можливість консультаційної допомоги кафедри.

Структура есе, реферату з курсу «Лідерство в публічному управлінні» є традиційною: вступ, основна частина, висновок.

У вступі з'ясовується актуальність проблеми, її значення, стан вивчення, необхідність проведення дослідження, формулюються конкретні завдання й мета есе, реферату.

В основній частині розкривається сама тема дослідження. Автору необхідно не тільки висвітлити основні проблеми обраної теми й можливе їх вирішення, а й показати різні підходи, запропонувати власну інтерпретацію, свої форми й методи розв'язання поставленого питання. Розкриття теми есе, реферату може здійснюватися по-різному: чи в історичному (від минулого до сьогодення), чи в логічному (за головними, істотними, вузловими моментами), чи в актуалістичному плані (від нинішнього часу через його призму до минулого і про минуле).

У висновках подається узагальнення важливих положень, резюмується, наскільки вдалося виконати задумане, вирішити заявлене у вступі.

Завершує есе, реферат список використаної літератури.

Обсяг кожного з цих видів робіт має бути не менше 3–5 сторінок.

Складання термінологічних словників з курсу «Соціологія». Термінологічний словник – це словник термінів та визначень певної галузі знань. Термінологічний словник із курсу «Соціологія», має містити тлумачення змісту термінів соціології, персональні здобутки провідних дослідників та інші відомості. Термінологічний словник за однією із тем загальним обсягом 10 термінів. Рекомендований принцип організації словникових статей – алфавітний.

5 ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ДИФЕРЕНЦІЙНОГО ЗАЛІКУ

1. Соціологія як наука про суспільство. Об'єкт, предмет і структура соціології. Визначні українські та зарубіжні соціологи.
2. Методи, категорії і закони соціології. Місце соціології в системі суспільствознавства. Функції соціології.
3. Основні етапи розвитку соціологічного знання, їх загальна характеристика. Протосоціологічні погляди античних мислителів (Демокрит і Левкіпп, Сократ, Платон, Аристотель, Епікур).
4. Протосоціологічні погляди в Середньовіччі. Аврелій Августин, Фома Аквінський, Ібн Хальдун.
5. Протосоціологія доби Відродження і нового часу (Томас Мор, Томаззо Кампанелла, Нікколо Макіавеллі, Томас Гоббс, Джон Локк).
6. Суспільство очима просвітників (Монтеск'є, Жан-Жак Руссо, Анн-Робер-Жак Тюрго, Іммануїл Кант, Георг-Вільгельм Гегель та ін.).
7. Огюст Конт як засновник соціології.
8. Соціологічні погляди Герберта Спенсера.
9. Натуралістичні школи в соціології.
10. Психологічна соціологія.
11. Погляди Еміля Дюркгейма.
12. Соціологічне вчення Карла Маркса.
13. «Розуміюча соціологія» Макса Вебера.
14. Теорія циркуляції еліт Вільфредо Парето.
15. Сучасні течії, напрями і школи сучасної західної соціології (Чиказька школа; функціоналізм; теорії соціального конфлікту; теорія соціального обміну; психоаналітичні теорії; символічний інтеракціонізм; феноменологічна соціологія; неомарксизм).
16. Розвиток соціологічної думки в Україні. Протосоціологічний етап (від Київської Русі до середини ХІХ ст.).
17. Класичний етап (80-ті рр. ХІХ ст. – 1917 рр.) соціологічної думки в Україні.
18. Суспільство як соціальна система, його основні компоненти, концепції походження. Суспільство і природа. Поняття суспільного виробництва.
19. Соціальні дії, зв'язки, взаємодії і відносини. Поняття про соціальні конфлікти.
20. Типи суспільства і шляхи його розвитку.
21. Соціальні спільноти, їх типологія та основні характеристики. Соціальні групи, їх сутність і типологія.

22. Соціальні інститути, їх роль в життєдіяльності суспільства.
23. Соціальна структура суспільства: основні елементи та види.
24. Соціальна стратифікація та соціальна мобільність. Теорія середнього класу. Середній клас в Україні і світі.
25. Соціальні зміни, соціальні рухи та соціальні процеси.
26. Сім'я як об'єкт соціологічного вивчення. Функції сім'ї.
27. Шлюб та сім'я: поняття, сутність, типологія. Класифікація шлюбів.
28. Основні тенденції розвитку сучасної сім'ї.
29. Поняття «особа», «індивід», «особистість», «індивідуальність» у гуманітарному знанні.
30. Соціологічні концепції особистості: марксистська теорія особистості, теорія «дзеркального «Я», теорія ролей, необіхевіористська концепція, теорії соціальної установки, «концепції соціального характеру», теорії референтної групи, теорія інтегрального синтезу П. Сорокіна.
31. Соціологічна структура особистості. Спрямованість особистості. З. Фрейд про структуру особистості. Соціальний статус та соціальна роль особистості. Рольовий конфлікт і шляхи його розв'язання. Ієрархічна теорія потреб А. Маслоу.
32. Типологія особистості (1. Ідеальний, нормативний, модальний типи; 2. Гармонійний, традиційний, технократичний, неадаптований; 3. Традиціоналісти, ідеалісти, фрустровані, реалісти, гедоністи тощо).
33. Соціалізація особистості. Агенти соціалізації. Де- і ре соціалізація.
34. Девіантна поведінка, її види.
35. Культура як соціальний феномен. Структурні елементи і форми вияву культури в житті людини та суспільства (форми культури: елітарна, народна і масова; різновиди культури: домінуюча, субкультури, контркультури). Матеріальна і духовна культура. Загальнолюдське і національне в культурі.
36. Соціологічне дослідження: поняття, функції, види. Програма соціологічного дослідження та її компоненти. Вибірка у соціологічному дослідженні.
37. Опитування як метод збору первинної соціальної інформації. Види опитування.
38. Аналіз документів: поняття, види, особливості застосування.
39. Соціологічне спостереження та експеримент. Соціометрія. Біографічний метод.
40. Опис інформації та обчислення узагальнюючих параметрів. Методи багатовимірної статистики. Прогнозування соціальних явищ та процесів. Методи соціологічного прогнозування.

6 КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Методичні поради щодо підготовки до модульного контролю

При підготовці до контролю самостійної роботи студентам, перш за все, слід ознайомитися з методичними порадами щодо роботи над курсом. Потім потрібно перейти до розгляду питань, які наводяться в робочому плані до даної теми.

Щодо підготовки до заліку, слід використовувати конспект лекцій, підручники, словники. Крім того, необхідно ознайомитись з питаннями, які винесені до дифзаліку, враховуючи різноманітні варіанти їх постановки.

Методи поточного контролю:

- усне або письмове опитування;
- письмовий контроль (контрольні роботи тощо);
- тестування в аудиторії, віртуальному освітньому середовищі на платформі MOODLE;
- розв'язання проблемних ситуацій;
- прослуховування доповідей за самостійно вивченими темами, презентації доповідей.

Підсумковий контроль у вигляді диференційного заліку проводиться письмово або у віртуальному освітньому середовищі на платформі MOODLE в тестовій формі.

Критерієм успішного проходження здобувачем вищої освіти підсумкового оцінювання у вигляді заліку є досягнення ним мінімальних порогових рівнів оцінок за кожним запланованим результатом навчання.

Контроль виконання самостійної роботи

Оцінювання проводять за такими критеріями:

- розуміння, ступінь засвоєння теорії і методології проблем, що розглядаються;
- ступінь засвоєння матеріалу дисципліни;
- ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються;
- уміння поєднувати теорію з практикою під час розгляду виробничих ситуацій, вирішення завдань, виконання завдань, винесених для самостійного опрацювання, і завдань, винесених на розгляд в аудиторії;
- логіка, структура, стиль викладення матеріалу в письмових роботах і у виступах в аудиторії, уміння обґрунтовувати свою позицію, узагальнювати інформацію й робити висновки.

За успішне та систематичне виконання визначених завдань протягом змістових модулів студент отримує оцінку «відмінно» або відповідний відсоток балів за поточний контроль. Якщо він виконує завдання без окремих розрахунків, які пояснюють вирішення завдання, то отримує оцінку «добре», яка береться до уваги у відповідній сумі балів за кожний окремих змістовий модуль.

Самостійна робота студентів контролюється протягом усього семестру. Під час оцінювання практичних завдань і самостійно робот увага приділяється також їх якості і самостійності, своєчасності здачі виконаних завдань (згідно з графіком навчального процесу). Якщо якась із вимог не була виконана, то оцінка знижується.

Підсумковий контроль (дифзалік) здійснюється в час, передбачений розкладом занять.

Проведення підсумкового контролю

Умовою допуску до диференціального заліку є сума накопичення балів за змістовими модулями, яка повинна бути не меншою за мінімально встановлену (за внутрішнім вишівським рейтингом або системою ECTS), або наявність позитивних оцінок із проміжного модульного контролю (за національною системою).

Таблиця 6.1 – Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	добре	
74–81	C		
64–73	D	задовільно	
60–63	E		
35–59	FX	незадовільно, з можливістю повторного складання	не зараховано, з можливістю повторного складання
0–34	F	незадовільно, з обов'язковим повторним вивченням	не зараховано, з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Дифзалік здійснюють у тестовій формі. Підсумкову оцінку з дисципліни виставляють за національною системою оцінювання результатів навчання і в системі ECTS згідно з методикою переведення показників успішності знань студентів і в систему оцінювання університету за шкалою ECTS.

Для студентів заочної форми навчання передбачено такі види контролю засвоєних знань: виконання контрольної роботи, яка є допуском до заліку (підсумковий контроль).

Підсумкову оцінку з дисципліни виставляють в системі ECTS оцінювання результатів навчання:

Оцінка «А» – студент грамотно, логічно і повно відповів на всі екзаменаційні запитання. Охайно оформив екзаменаційні матеріали. Текстова частина відповіді доповнена потрібним графічним матеріалом. У відповідях студент показав знання додаткової літератури.

Оцінка «В, С» – студент грамотно і по суті дав відповіді на теоретичні запитання екзаменаційного білету, не допускаючи при цьому істотних неточностей, уміло використовує знання під час розв'язання практичних завдань і відповідей на запитання. Екзаменаційні матеріали оформлені охайно, текстова частина доповнена графічним матеріалом (за необхідності).

Оцінка «D, E» – студент показав знання основного матеріалу, але не зазначив деталей. У відповідях він допускає неточності. Студент порушує послідовність викладу відповіді. Спостерігається неохайність в оформленні екзаменаційних відповідей.

Оцінка «FX» – студент не відповів на значну частину програмного матеріалу. У відповідях допустив багато помилок. Матеріали екзаменаційних відповідей оформлені неохайно.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аристотель. Нікомахова етика : пер. з давньогр. / Аристотель [пер. В. Ставнюка]. – Київ : Аквілан-Плюс, 2002. – 480 с.
2. Арістотель. Політика / Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. – Київ : Основи, 2000. – 239 с.
3. Арон Р. Етапи розвитку соціологічної думки = Les etapes de la pensee sociologique : Монтеस्क'є. Конт. Маркс. Токвіль. Дюркгайм. Парето. Вебер : пер. з франц. Г. Філіпчука / Реймон Арон. – Київ : Юніверс, 2004. – 688 с.
4. Барвінський А. О. Соціологія : курс лекцій / А. О. Барвінський. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.
5. Бакіров В. Соціологія в Україні: інституціональний статус та актуальні дослідження / В. Бакіров, Л. Сокурянська // Український соціологічний журнал. 2020. – № 22. – С. 7–15.
6. Бакіров В. Про соціологію як соціальну фізику та ідеологію служіння народів / В. Бакіров // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2020. – № 4. – С. 190–192.
7. Балакірева О. М. Електоральні настрої та електоральна поведінка виборців як прояв політичної суб'єктності / О. М. Балакірева, Д. А. Дмитрук // Український соціум. – 2019. – № 3. – С. 107–135.
8. Бойчук М. А. Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії : монографія / М. А. Бойчук. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – 211 с.
9. Большов Є. Якість прогнозування результатів виборів: міри точності та джерела помилок / Є. Большов // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2021. – №1. – С. 95–115.
10. Бондар Г. Покоління незалежності в Революції Гідності / Г. Бондар // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2021. – № 3. – С. 52–64.
11. Борецька М. Європейські цінності в аксіопросторі сучасної української молоді / М. Борецька // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2021. – № 2. – С. 24–44.
12. Буряк О. С. (Не)рівність можливостей в освіті та механізм нерепродукції / О. С. Буряк // Український соціум. – 2020. – № 2. – С. 59–73.
13. Бурлачук В. Влада як джерело ризику / В. Бурлачук // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2021. – № 4. – С. 5–23.
14. Буткалюк В. Нерівність за умов економічної глобалізації: емпіричний соціологічний вимір / В. Буткалюк // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2020. – № 1. – С. 66–85.

15. Вербець В. В. Соціологія : навч. посіб. / В. В. Вербець, О. А. Субот, Т. А. Христюк. – Київ : Кондор, 2009. – 550 с.

16. Вишняк О. Зміни ставлення громадян України до різних типів партійних систем / О. Вишняк // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2019. – № 2. – С. 160–168.

17. Вишняк О. Тенденції змін членства в політичних партіях та партійної ідентифікації громадян України / О. Вишняк // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2018. – № 1. – С. 103–117.

18. Волкова О. Соціальна правова держава як важливий етап у розширенні свободи особи [Електрон. ресурс] / О. Волкова // Віче. – 2011. – № 4. – С. 16–18. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2011_4_7, вільний (дата звернення: 22.05.2023). – Назва з екрана.

19. Гетьман Є. Середній клас: примара чи реальність [Електрон. ресурс] / Є. Гетьман // Економічна правда : сайт. – Електрон. дані – Оновлюється постійно. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2014/01/9/412862/>, вільний (дата звернення: 10.04.2023). – Назва з екрана.

20. Гринчак А. А. Протидія расизму, ксенофобії та екстремізму : навч. посіб. / А. А. Гринчак – Київ : ФОП Голембовська О. О., 2018. – 248 с.

21. Дембіцький С. Цінність самореалізації у структурі індивідуальної життєдіяльності / С. Дембіцький, М. Сидоров // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2022. – № 1. – С. 8–28.

22. Дембіцький С. Антидемократичний синдром як елемент політичної культури українського суспільства / С. Дембіцький // Соціальні виміри суспільства : зб. наук. праць. – 2019. – Вип. 11 (22). – С. 20–41.

23. Дембіцький С. Геополітичні орієнтації населення України у 2018–2020 роках: динаміка змін та сучасний стан / С. Дембіцький // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2021. – № 2. – С. 5–23.

24. Дмитрук Д. А. Роль навчання впродовж життя у формуванні людського капіталу / Д. А. Дмитрук, Р. Я. Левін // Український соціум. – 2019. – № 4. – С. 54–72.

25. Дубенська О. Україна: курс на бідність [Електрон. ресурс] / О. Дубенська // Економічна правда : сайт. – Електрон. дані. – Оновлюється постійно. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2015/03/30/536010/>, вільний (дата звернення: 10.04.2023). – Назва з екрана.

26. Жоль К. К. Соціологія : навч. посіб. / К. К. Жоль – Київ : Либідь, 2005. – 440 с.

27. Інститут історії України НАН України [Електрон. ресурс] : сайт. – Електрон. дані. – Оновлюється постійно. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/>, вільний (дата звернення: 14.04.2023). – Назва з екрана.

28. Інститут соціології НАН України: [Електрон. ресурс] : сайт. – Електрон. дані. – Оновлюється постійно. – Режим доступу: <https://i-soc.com.ua/>, вільний (дата звернення: 14.04.2023). – Назва з екрана.

29. Історії сучасних мауглі – дітей, які жили разом з тваринами [Електрон. ресурс] – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.galka.if.ua/istoriyi-suchasnih-maugli-ditey-yaki-zhili-razom-z-tvarinami-foto/>, вільний (дата звернення: 10.04.2023). – Назва з екрана.

30. Калашнікова Л. Ровесники незалежності: делінкветна поведінка неповнолітніх (1990-ті – початок 2000-х років) / Л. Калашнікова, А. Лобанова // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2021. – № 3. – С. 37–51.

31. Касянчук М. Стан одностатевих партнерств в Україні / М. Касянчук, С. Шеремент, О. Трофименко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2020. – № 3. – С. 143–166.

32. Кафедра соціології КНУ імені Тараса Шевченка [Електрон. ресурс] : сайт. – Електрон. дані. – Оновлюється постійно. – Режим доступу: <https://sociology.knu.ua/uk/library>, (дата звернення: 10.04.2023). – Назва з екрана.

33. Коваліско Н. Покоління в історико-соціологічній перспективі / Н. Коваліско, С. Макеєв // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2021. – № 3. – С. 5–20.

34. Коваліско Н., Макеєв С. Різноманітність і відносна автономність уявлень населення України про соціальну нерівність / Н. Коваліско, С. Макеєв // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2020. – № 3. – С. 33–50.

35. Коваль Н. І. Стан наукового опрацювання дефініції та проблеми дослідження політичного маркетингу / Н. І. Коваль // Вісник Одеського національного університету. Серія : Соціологія і політичні науки. – 2013. – Т. 18, Вип. 2(2). – С. 211-215.

36. Козловець М. А. Соціологія : курс лекцій / М. А. Козловець, В. О. Федоренко, П. В. Маслак. – Житомир : ЖВІРЕ, 2001. – 460 с.

37. Котигоренко В. О. Національно-громадянські цінності: регіональний вимір у загальноукраїнському контексті / В. О. Котигоренко // Український соціум. – 2021. – № 4. – С. 111–153.

38. Котигоренко В. О. Проблеми термінології законодавства, що регулює етнонаціональні відносини в Україні / В. О. Котигоренко, М. І. Панчук // Український соціум. – 2020. – № 1. – С. 9–40.

39. Кузьменко Т. М. Соціологія : навч. посіб. / Т. М. Кузьменко – Київ : Центр учбової літератури, 2010. – 320 с.
40. Кухта М. П. Життєві перспективи особистості в структурі соціального потенціалу: проблемно-подієвий підхід / М. П. Кухта // Український соціум. – 2018. – № 2. – С. 83–95.
41. Правова держава: поняття та принципи / О.В. Лебедева // Альманах права. – 2012. – Вип. 3. – С. 203–207.
42. Лебедюк А. Расистські погляди чужі українцям [Електрон. ресурс] – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://www.volyn.com.ua/news/41092-rasistsbki-poglyadi-chuzhi-ukraintsyam.html>, вільний (дата звернення: 10.04.2023). – Назва з екрана.
43. Лобанова А. Соціологічні ідеї Микити Шаповала: історична репрезентація / А. Лобанова, С. Петрухін // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2020. – № 2. – С. 90–101.
44. Лукашевич М. П. Соціологія: загальний курс : підручник для студ. вищ. навч. закл. / М. П. Лукашевич, М. В. Туленков. – Київ : Каравела, 2004. – 456 с.
45. Ляшенко Н. Сучасні альтернативні форми шлюбу [Електрон. ресурс] – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://web.kpi.kharkov.ua/sp/lyashenko-suchasni-alternativni-formi-shlyubu/>, вільний (дата звернення: 10.04.2023). – Назва з екрана.
46. Малиновська О. Соціально-економічний статус батьків у дитинстві індивіда та установки індивіда в дорослому віці / О. Малиновська, К. Мальцева // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2021. – № 1. – С. 106–126.
47. Малиш Л. Рух у соціальній ієрархії в добу трансформації: сприйняття з боку населення посткомуністичних країн / Л. Малиш // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2020. – № 4. – С. 23–42.
48. Молодь: її права та соціальне становлення в сучасній Україні [Електрон. ресурс] Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://minjust.gov.ua/m/str_41555, вільний (дата звернення: 14.04.2023). – Назва з екрана.
49. Нагорняк К. М. Цінності поколінь X, Y та Z в Україні / К. М. Нагорняк Український соціум. – 2020. – № 2. – С. 110–122.
50. Недюха М. Електоральна культура молоді як чинник становлення громадянського суспільства / М. Недюха, О. Михайлич // Український соціологічний журнал. – 2010. – № 3-4. – С. 98–102.
51. Нельга О. Українська етносоціологія / О. Нельга. – Київ : Персонал, 2022. – 540 с.

52. Паращевін М. А. Релігійні складові основних ризиків функціонування та збереження українського суспільства / М. А. Паращевін // Український соціум. – 2020. – № 3. – С. 44–61.

53. Петрушина Т. Множинні чинники бідності у XXI столітті. Методологічні аспекти / Т. Петрушина // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2021. – № 1. – С. 42–59.

54. Пивоварова Н. П. Релігійні меншини в Україні: актуальні проблеми / Н. П. Пивоварова, В. В. Титаренко, Л. О. Филипович // Український соціум. – 2022. – № 1. – С. 43–62.

55. Рахманов О. Феномен популізму у розвинених та перехідних суспільствах: особливості проявів та детермінанти / О. Рахманов // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2022. – № 2. – С. 59–73.

56. Ручка А. О Соціологічна теорія: традиції та сучасність : курс лекцій / А. О. Ручка – Київ : Вища школа соціології при Інституті соціології НАНУ, 2007. – 364 с.

57. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського [Електрон. ресурс]. – Електрон. дані : сайт. – Оновлюється постійно. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua, вільний (дата звернення: 14.04.2023). – Назва з екрана.

58. Саранча І. Г. Організація соціально-педагогічної діяльності студентської молоді в межах реалізації соціальних проектів / І. Г. Саранча, А. В. Хіля // Український соціум. – 2020. – № 4. – С. 125–135.

59. Снісаренко К. С. Проституція, як вид девіантної поведінки [Електронний ресурс] / К. С. Снісаренко // Форум права. – 2012. – № 4. – С. 835–840. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://arhive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12ckcvdp.pdf>. вільний (дата звернення: 25.05.2023). – Назва з екрана.

60. Сокурянська Л. Повсякденність сучасної сім'ї: практики та ризики в умовах суспільства, що змінюється (кейс Харкова) / Л. Сокурянська, С. Вакуленко С. // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». – 2021. – № 45. – С. 58–68.

61. Сокурянська Л. Освітні ризики як фактор актуалізації ризиків професійної самореалізації українського студентства / Л. Сокурянська, А. Дейнеко // Український соціологічний журнал. – 2019. – № 1–2. – С. 42–48.

62. Сорока Ю. Інклюзивний потенціал дискурсу мусульман в українських ЗМІ: за результатами емпіричного дослідження / Ю. Сорока, О. Дзюба // Український соціологічний журнал. – 2021. – Т. 23. – С. 46–55.

63. Соскін О. Замість середнього класу в Україні створено клас мільярдерів і клас жебраків [Електрон. ресурс] / О. Соскін. – Електрон. текст. дані. – Режим

доступу: https://antikor.com.ua/ru/articles/111580-oleg_soskin_zamistj_serednjogo_klasu_v_ukrajini_stvoreno_klas_miljjarderiv_i_klas_hebrakiv, вільний (дата звернення: 10.04.2023). – Назва з екрана.

64. Соснюк Є. Концепції політичної ідентичності в соціальних науках / Є. Соснюк // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2019. – № 4. – С. 118–135.

65. Соціологія : навч. посіб. для ВНЗ. – 4-те вид., перероб. і доп. / [С. О. Макеєв, Н. В. Костенко, Н. В. Паніна, М. М. Чурилов] ; за ред. С. О. Макеєва. – Київ : Т-во «Знання» ; КОО, 2008. – 566 с.

66. Соціологія : підручник / [В. Г. Городяненко, О. В. Гілюн, А. В. Демічева, С. В. Легеза] ; за ред. Городяненко В. Г. – 3-тє вид., перероб., доп. – Київ : Академія, 2008. – 544 с.

67. Соціологія : підручник / [М. П. Требін, В. Д. Воднік, Г. П. Клімова] ; за ред. М. П. Требіна – Харків : Право, 2010. – 224 с.

68. Степаненко В. Карл Маркс як соціолог: з нагоди 200-ліття від дня народження класика / В. Степаненко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2018. – № 2. – С. 7–10.

69. Сурженко О. П. Вплив соціально-економічних змін на структуру, форми та функції сучасної німецької сім'ї [Електрон. ресурс] / О. П. Сурженко // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2011. – Вип. 2. – С. 155–166. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2011_2_20, вільний (дата звернення: 10.04.2023). – Назва з екрана.

70. Танчин І. З. Соціологія : навч. посіб. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Київ : Знання, 2008. – 351 с.

71. Толстих Н. Малозабезпеченість як системний бар'єр на шляху соціально-економічного розвитку України / Н. Толстих // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2020. – № 3. – С. 99–109.

72. Фоміна О. О. Альтруїзм і волонтерство: аспекти взаємозв'язку у соціальній поведінці / О. О. Фоміна, Н. В. Оленцевич // Український соціум. – 2021. – № 2. – С. 167–182.

73. Черниш Н. Соціологія : курс лекцій / Н. Черниш. – Львів : Кальварія, 1996. – 543 с.

74. Черниш Н. Й. Аксіологічний простір ровесників незалежності України: соціологічні виміри / Н. Й. Черниш, М. Ю. Борецька // Український соціум. – 2021. – №3. – С. 34–53.

75. Черниш Н. Соціологія сьогодні: тенденції та перспективи розвитку / Н. Черниш // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2017. – № 4. – С. 5–21.

76. Черниш Н. Українська соціологія у пошуках загальної теорії в умовах міждисциплінарності / Н. Черниш // Український соціум. – 2019. – № 2. – С. 9–34.

77. Шевченко С. Булінг та протидія йому в освітньому просторі. Соціологічний аналіз / С. Шевченко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2021. – № 2. – С. 116–135.

78. Юрій М. Ф. Соціологія : підручник / М. Ф. Юрій. – Київ : Кондор, 2007. – 288 с.

КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Анкета – тиражований документ, який містить певну сукупність запитань, сформульованих і пов'язаних між собою за встановленими правилами.

Аномія – стан соціальної системи, за якого значна частина громадян, знаючи про існування обов'язкових норм, ставиться до них негативно або байдуже.

Валідність (обґрунтованість) інформації – відповідність результатів саме тим явищам і процесам, які передбачалося дослідити.

Велика соціальна група – численна за складом група людей, об'єднаних для спільної діяльності, але взаємодія між якими формальніша.

Верифікація перевірка, емпіричне підтвердження теоретичних положень науки шляхом зіставлення їх з об'єктами спостереження, чуттєвими даними, експериментом.

Вибіркова сукупність – певна кількість відібраних за суворими правилами елементів генеральної сукупності.

Вибірковий метод – науково обґрунтований підхід, за результатами якого роблять висновки про об'єкт дослідження як ціле, спираючись на дані аналізу його певної частини.

Відхилення (негативний вибір) – небажання індивіда до співробітництва з іншим індивідом.

Вільне інтерв'ю – тривала бесіда за загальною програмою без чіткої деталізації запитань.

Включене спостереження – вид спостереження, за якого дослідник безпосередньо включений у досліджуваний процес.

Гендерна соціологія – галузь соціології, що вивчає закономірності диференціації чоловічих і жіночих ролей, статеві відмінності на всіх рівнях та їх вплив на людське існування, співіснування, на особливості соціальної організації.

Генеральна сукупність – обмежений територіально і в часі об'єкт дослідження.

Географічна школа в соціології – натуралістичні вчення, які визнають головним у розвитку суспільства і народів їх географічне положення і природні умови.

Гіпотеза в соціологічному дослідженні – обґрунтоване припущення про структуру, механізми функціонування і розвитку досліджуваного об'єкта.

Громадська думка – специфічний вияв масової свідомості, що

виражається в оцінках (вербальних і невербальних) і характеризує ставлення людей до суспільно значущих подій і фактів.

Громадянське суспільство – сукупність неполітичних відносин, сфера спонтанного вияву інтересів і волі вільних індивідів та їхніх асоціацій, захищена законами від регламентації їх діяльності з боку державної влади.

Девіантна – (від лат. – deviatio – ухилення) поведінка вчинок, дія людини, групи людей, які не відповідають офіційно встановленим у суспільстві нормам (стандартам, шаблонам).

Диспозиція особистості – схильність особи до певного сприйняття.

Ділова гра – метод пошуку управлінських умов діяльності та певної поведінки шляхом імітації прийняття рішень в умовах гри за певними правилами.

Екологічна поведінка – система взаємопов'язаних дій, в яких реалізуються освіченість людини щодо закономірностей функціонування довкілля, бережливе ставлення до нього.

Екологічна політика – соціальна діяльність, спрямована на забезпечення економічних, соціальних і культурних умов, необхідних для гармонійного буття, збереження і відтворення довкілля.

Екологічна свідомість – індивідуальна і колективна (суспільна) здатність до усвідомлення нерозривного зв'язку людини з природою, залежності добробуту людей від цілісності природного середовища, вміння та звички діяти, не порушуючи зв'язків та кругообігів у природі.

Економічна активність – самореалізації особистості у сфері споживання, рівень її економічної середовищем.

Економічна поведінка – система соціальних дій, пов'язаних з використанням різних за функціями і призначенням економічних цінностей (ресурсів) та зорієнтованих на отримання користі (вигоди, винагороди, прибутку) від їх обігу.

Економічна свідомість – погляди, потреби, інтереси, ідеї, уявлення і переконання стосовно економічних процесів і явищ, ставлення до власності, економічної самостійності та ін.

Економічна соціологія – міжгалузевий науковий напрям, галузь соціологічного знання, що вивчає економіку як соціальний інститут, закономірності її розвитку та функціонування.

Економічний інтерес – усвідомлена економічна потреба людини, груп, спільнот, об'єктивні мотиви їх економічної діяльності.

Економічні соціальні ролі – виконувані соціальними суб'єктами функції, які визначаються їх місцем у системі економічних відносин,

пануванням певного типу економічних відносин.

Експертне опитування – різновид опитування, під час якого респондентами є експерти – спеціалісти у певній галузі діяльності.

Електоральна соціологія – галузь соціологічної науки, яка займається вивченням політичної взаємодії суб'єктів суспільства шляхом аналізу механізмів їх політичної участі в житті соціуму, умов та особливостей об'єднання в політичні групи, політичної презентації інтересів у владній боротьбі тощо.

Емпіричні соціологічні дослідження – одна з форм вивчення дійсності, предметом аналізу якої є різноманітні дії, характеристики поведінки, погляди, настрої, потреби, інтереси, мотиви людей, соціальних груп і спільнот, відображення соціальної реальності у фактах людської свідомості.

Ескалація – поступове розширення, посилення, збільшення, загострення, наприклад: ескалація кризи, ескалація конфлікту.

Етнічна ідентичність – відчуття взаємної тотожності, історичної, соціальної та культурної спільноті у представників однієї етнічної групи.

Етнічний стереотип – стандартизований, стійкий, емоційно насичений, ціннісне визначений образ, уявлення про певний об'єкт, продукований під впливом конкретної етнічної культури, актуальний для представників окремої етнічної спільноти.

Етнос – усталена сукупність людей, яка історично склалася на певній території і має спільні, відносно стабільні особливості мови, культури й психіки, усвідомлення єдності та відмінності від інших подібних утворень (самосвідомість), зафіксоване у самоназві (етнонімі).

Етносоціологія – галузь соціології, що досліджує суть і функції різних етнічних спільнот (рід, плем'я, народність, нація) з метою з'ясування загальних закономірностей їх взаємодії та вироблення механізмів включення в існуючу систему соціальних відносин.

Завдання соціологічного дослідження – логічно сформульовані настанови, вказівки, послідовне вирішення яких конкретизує поставлену мету і забезпечує її реалізацію.

Загальнотеоретична соціологія – вищий рівень достовірного, узагальнюючого знання про соціальні процеси, формування та розвиток соціальних відносин, закономірності соціального життя.

Зайнятість населення – діяльність громадян, пов'язана із задоволенням особистих і суспільних потреб, яка є джерелом доходу.

Засоби масової інформації – соціальні інститути (преса, радіо, телебачення, інтернет, видавництва тощо), що забезпечують збирання, обробку

та масове поширення інформації.

Звичай – встановлений спосіб поведінки, з яким пов'язані певні моральні цінності, порушення яких викликає негативні санкції.

Звичка – встановлений спосіб поведінки у певних ситуаціях, який не викликає негативної реакції.

Зміст праці – узагальнена характеристика процесу праці, яка враховує різноманітні функції праці, види трудових операцій, поділ виробничої діяльності за галузями, фізичне та інтелектуальне навантаження учасників процесу праці, ступінь самостійності працівника у регулюванні послідовності трудових операцій, наявність або відсутність новизни, творчості, складності, технічну оснащеність праці тощо.

Інновація – комплексний процес створення, поширення та використання нового практичного засобу (нововведення) для задоволення людських потреб, а також пов'язані з цим нововведенням зміни в соціальному середовищі.

Інституалізація – процес виникнення і становлення соціальних інститутів як ключових структурних елементів суспільства.

Інтерв'ю – цілеспрямована бесіда, мета якої – одержати відповіді на запитання, передбачені програмою дослідження.

Інтерналізація (інтеріоризація) – засвоєння індивідом вироблених суспільством і різними групами норм, цінностей, установок, стереотипів, уявлень тощо.

Категорія аналізу – загальніші, ключові поняття, які відповідають дослідницьким завданням.

Комунікація – передавання інформації від однієї системи до іншої за допомогою сигналів чи спеціальних матеріальних носіїв.

Конфлікт – соціальний процес, у якому індивід чи група прагнуть досягнення власних цілей (задоволення потреб, реалізації інтересів) шляхом усунення, знищення чи підпорядкування собі іншого індивіда або групи з близькими чи ідентичними цілями.

Кореляція – визначення функціональних зв'язків між двома ознаками соціальних об'єктів.

Культура – сукупність наукового знання, практичних навичок, побутової й теоретичної свідомості, високої духовності, необхідних для розвитку суспільства і людини, формування особистості.

Культура особистості – сукупність соціальних норм цінностей, якими вона керується в процесі практичної діяльності.

Макросоціологія – наука про основні структури суспільства, суспільство загалом.

Мала соціальна група – нечисленна за складом соціальна група, учасники якої об'єднані спільною діяльністю і перебувають у безпосередньому стійкому особистому спілкуванні, що є основою для виникнення як емоційних стосунків, так і особливих групових цінностей і норм поведінки.

Маргіналізація – втрата особистістю належності до певної соціальної групи, норм і цінностей відповідної субкультури без входження до іншої.

Масова інформація – стереотипізована інформація, яка оперативна та регулярно поширюється на велику аудиторію.

Масова комунікація – систематичне та одночасне поширення однотипних повідомлень у великих аудиторіях з метою інформування та здійснення ідеологічного, політичного, економічного, психологічного, організаційного впливу на думки, оцінки і поведінку людей.

Медіація – оптимізація за допомогою третьої сторони процесу пошуку вирішення проблеми задля припинення конфлікту.

Менеджер – професійний управлінський працівник, який наймається власником підприємства, компанії тощо для керівництва виробничим процесом, відносинами між його учасниками.

Метод – головний спосіб, який дослідник застосовує для збирання, обробки та аналізу даних.

Методика – послідовна і взаємозалежна сукупність технічних прийомів, операцій, пов'язаних з конкретним методом.

Міграція – процес зміни постійного місця проживання індивідів чи соціальних груп, їх переміщення в інший район чи іншу країну, а також переселення з села в місто або навпаки.

Мікросоціологія – наука, яка вивчає повсякденну поведінку людей.

Модель у соціальному прогнозуванні – спрощене математичне уявлення про певний суспільний процес.

Модернізація – система науково-методичних засобів дослідження особливостей і напрямів соціальних змін; механізм забезпечення здатності соціальних систем до вдосконалення.

Мотив – свідомий збуджувач поведінки та діяльності людини, спрямованої на задоволення різноманітних (матеріальних, соціальних, духовних) потреб.

Мотивація трудової діяльності – внутрішня спонукана до трудової діяльності з метою досягнення певних цілей, зацікавленість у такій діяльності.

Надійність інформації – адекватність одержаних результатів дослідження соціальної ситуації.

Народність – мовна, територіальна та культурна сукупність людей, яка

склалася історично і передусе нації.

Натуралізм у соціології – напрям у соціології, представники якого прагнуть зрозуміти соціальне через біологічне, природне. Пояснює розвиток суспільства різними природними чинниками кліматичними умовами, географічним середовищем, біологічними і расовими особливостями людей тощо.

Націоналізм – теорія і практика етнічних відносин, які ґрунтуються на самоідентифікації нації у вирішенні своїх проблем, реалізуються у різноманітних формах діяльності, зумовлених специфікою економічного, політичного, духовного розвитку країни, традиціями, суспільною психологією тощо.

Національне питання – форма відкритої постановки в суспільстві проблеми розвитку націй, національних відносин (територіальних, екологічних, економічних, політичних, правових, мовних тощо).

Нація – особлива історична сукупність людей, що характеризується спільністю походження, мови, території, економічного становища, психічного стану та культури, що виявляються в єдиній етнічній свідомості та самосвідомості.

Норма соціальна – визнане правило, зразок поведінки чи дій індивідів, соціальних груп.

Нормативний прогноз – передбачення бажаного стану явищ на базі попередньо визначених норм, ідеалів, цілей.

Нуклеарна сім'я – проста сім'я, що складається з подружньої пари з дітьми чи без дітей або одного з батьків зі своїми дітьми, які не перебувають у шлюбі.

Обґрунтованість інструменту вимірювання – ступінь відповідності зареєстрованих у процесі вимірювання характеристик, а також характеристик, які планувалось виміряти.

Об'єкт соціологічного дослідження – певна соціальна реальність, яка потребує цілеспрямованого вивчення (соціальні спільноти, суб'єкти, процеси в їх конкретних, відносно завершених станах та взаємодії).

Одиниці відбору – елементи вибіркової сукупності, які згідно з планом вибирає дослідник на кожному етапі побудови вибірки.

Одиниці спостереження – елементи вибіркової сукупності, які підлягають обстеженню.

Опитування – метод збору соціальної інформації про досліджуваний об'єкт під час безпосереднього (інтерв'ю) чи опосередкованого (анкетування) соціально–психологічного спілкування соціолога і респондента

(опитуваного) шляхом реєстрації відповідей респондентів на сформульовані запитання.

Органічна школа в соціології – натуралістичні вчення, які розглядають суспільство уподібненим живому організму, а соціальну диференціацію суспільства – як аналогічний розподіл функцій між різними органами живого організму.

Парадигма – теоретичні схеми, моделі, диспозиції, інші пізнавальні регулятиви, які служать еталоном, взірцем або напрямом при вирішенні проблем.

Патерналізм – 1) концепція, що обґрунтовує соціальну політику в галузі трудових відносин; проявляється в показній «благодійності»; 2) політика великих держав, спрямована на поневолення економічно слаборозвинутих країн під виглядом «спілкування про слабкі народи».

Первинна соціологічна інформація – дані, отримані під час соціологічного дослідження, які підлягають подальшій обробці й узагальненню.

Передбачення – обґрунтоване припущення про майбутній стан явищ природи і суспільства або про явища, невідомі в даний час, але які піддаються виявленню.

Питальник – документ, в якому сформульовані й тематично згруповані питання, передбачено місце для записів відповідей на них.

Плюралізм – множинність думок, поглядів, напрямів, партій тощо як фундаментальний принцип будови правового суспільства.

Поведінка – форма діяльності, реакція на соціальне середовище чи на дію іншої людини.

Позитивізм – філософська течія, представники якої єдиним джерелом знання вважали емпіричні (засновані на чуттєвому досвіді) дані, заперечували пізнавальну цінність теоретичного мислення, філософських знань.

Політика – галузь відносин між соціальними суб'єктами (класами, соціальними групами, політичними партіями, окремими особами, національними спільнотами, державами) щодо здійснення (використання, розподілу, завоювання) політичної влади.

Політичне поле – проекція соціального простору на взаємодію суб'єктів влади.

Польове спостереження – метод дослідження, який проводиться у реальній життєвій ситуації.

Помилка репрезентативності – відхилення вибіркової сукупності за певними характеристиками від генеральної сукупності.

Попередження конфліктів – організація життєдіяльності суспільства, соціальної спільноти, яка мінімізує вірогідність протиріч між його суб'єктами.

Пошуковий прогноз – передбачення розвитку явищ шляхом умовного продовження в майбутнє тенденцій, які переважали у минулому домінують нині, абстрагуючись від планів, проектів, програм, управлінських рішень, які можуть змінити існуючі тенденції, спричинити самоздійснення чи самозруйнування прогнозу.

Пошукове спостереження – метод дослідження, який використовують з метою соціологічної розвідки, пошуку фактів, що визначають коригування теми дослідження на стадії діагностичного експерименту.

Правова поведінка – соціально значуща поведінка суб'єктів, передбачена нормами права, підконтрольна свідомості та волі й має юридичні наслідки.

Правовий нігілізм – правове безкультур'я, відкидання або ігнорування права, юридичних норм, правових цінностей, зневажливе ставлення до правових традицій.

Предмет соціологічного дослідження – найбільш значимі з теоретичної або практичної точки зору певні особливості, сторони об'єкта, які необхідно дослідити.

Пристосування – прийняття індивідом чи групою культурних норм, цінностей та еталонів нового середовища, якщо норми й цінності, засвоєні у попередньому середовищі, не задовольняють потреби, не створюють прийнятої поведінки.

Прогноз – ймовірне судження про стан певного явища в майбутньому.

Прогнозування конфліктів – доказове припущення можливості їх виникнення та розвитку.

Прогностика – наукова дисципліна, предметом якої є дослідження закономірностей і способів прогнозування.

Професійна адаптація – пристосування, звикання людини до умов професійної діяльності, засвоєння нею виробничо–технічних та соціальних норм поведінки, необхідних для виконання відповідних трудових функцій.

Процедура – загальна система дій дослідника, засоби організації та проведення дослідження, послідовність операцій тощо.

Психологізм у соціології – методологічна орієнтація соціологічних шкіл, для яких характерне прагнення пояснити соціальні явища і процеси тільки на основі психологічних даних.

Районування генеральної сукупності – процес поділу досліджуваного об'єкта на складові відповідно до мети і завдань дослідження.

Расово–антропологічна школа в соціології – натуралістичні вчення, що інтерпретують суспільний розвиток у поняття «спадковості», «расового відбору», боротьби «вищих» «нижчих» рас.

Регрес – тип розвитку, для якого характерним є перехід від вищого до

нижчого.

Репрезентативність вибірки – властивість вибіркової сукупності відтворювати основні характеристики генеральної сукупності.

Респондент – особа, яка є джерелом, комунікатором соціальної інформації під час опитування.

Референтна група – соціальна група, на яку індивід орієнтує свою поведінку, до якої належав у минулому, належить у конкретний час, прагне належати в майбутньому.

Римський клуб – міжнародна неурядова організація, заснована в 1968 р. у Римі групою вчених–економістів, громадських діячів, представників ділових кіл, службовців національних та міжнародних організацій з метою глибокого пізнання глобальних проблем планетарної системи людської життєдіяльності.

Ринок праці – певна система суспільних відносин, які узгоджують інтереси роботодавців і найманих працівників.

Санкція – стимулювання бажаної поведінки і припинення небажаної для забезпечення внутрішньої згуртованості й безперервності суспільного життя.

Сегрегація – спроби збереження власної етнокультурної спадщини за різкого звуження контактів з представниками інших національних утворень.

Середні верстви – сукупність суспільних груп, які займають проміжне становище щодо основних класів суспільства.

Середовище соціальне – сукупність економічних, політичних, соціальних, культурних, духовних, територіальних умов життєдіяльності людини, що впливають на його свідомість та поведінку.

Система соціальна – особливий клас систем (поряд з технічними, біологічними, кібернетичними та ін.), елементний склад яких становлять люди, стосунки, що виникають між ними.

Система соціологічного знання – сукупність взаємопов'язаних, функціонально визначених структурних елементів соціологічної науки (історія соціології, загальні соціологічні теорії, галузева соціологія).

Систематичні помилки – помилки, які виникають внаслідок неправильних вихідних статистичних даних про параметри контрольних ознак генеральної сукупності, занадто малого обсягу вибірки, хибного застосування способу відбору одиниць аналізу тощо.

Складна сім'я – сім'я, що складається з кількох об'єднаних родинними взаєминами нуклеарних сімей, кожна з яких може бути повною або неповною і включати також родичів подружжя по прямій чи бічній лінії.

Соціальна інженерія – вид, напрям діяльності, основним призначенням якої є регулювання соціальних відносин між різними соціальними групами,

розв'язання соціальних проблем, забезпечення ефективного впровадження соціальних резервів виробництва тощо на базі застосування результатів і рекомендацій соціологічних досліджень, вироблення соціальних проектів, соціальних технологій.

Соціалізація – процес інтеграції індивіда в суспільство, у різноманітні типи соціальних спільнот (група, соціальний інститут, соціальна організація) шляхом засвоєння ним елементів культури, соціальних норм і цінностей, на основі яких формуються соціальне значущі риси особистості.

Соціальна адаптація – вид взаємодії людини, соціальної групи із соціальним середовищем, під час якої узгоджуються вимоги і очікування його учасників.

Соціальна активність особистості – системна соціальна якість, у якій виражається та реалізується глибина і повнота зв'язків особистості із соціумом, рівень перетворення її на суб'єкт суспільних відносин.

Соціальна атомізація – процес відособлення людей одне від одного, що виникає з розірванням безпосередньо особистісних зв'язків між ними і є виявом зв'язків опосередкованих, безособових, які набувають форми «речі» (грошей, товару).

Соціальна взаємодія – система взаємозумовлених соціальних дій, за яких дії одного суб'єкта (індивіда, групи, спільноти) одночасно є причиною і наслідком відповідних дій інших.

Соціальна верства – сукупність індивідів, які зайняті економічно і соціальне рівноцінними видами праці і мають приблизно однакову матеріальну й моральну винагороду.

Соціальна вульгаризація – грубе і спрощене тлумачення суспільних явищ духовного життя суспільства, ідеального виміру людського існування загалом.

Соціальна група – відносно стійка, історично сформована сукупність людей, об'єднаних на основі загальних соціально значущих ознак.

Соціальна дезорганізація – сукупність соціальних процесів, які спричиняють у межах певної спільноти дії, що не відповідають нормам, оцінюються негативно і перевищують допустимі межі, загрожуючи нормальному розвитку процесів колективного життя.

Соціальна диференціація – відмінності між макро- і мікрогрупами, а також індивідами, які можуть належати як до об'єктивних ознак (економічних, професійних, освітніх, демографічних), так і до ознак масової та індивідуальної свідомості.

Соціальна діагностика – метод пошуку соціальних резервів

виробництва, що являє собою аналіз стану соціальних об'єктів і процесів для виявлення проблем їх функціонування і розвитку.

Соціальна дія – спосіб розв'язання соціальних проблем і суперечностей, які ґрунтуються на зіткненні інтересів і потреб головних соціальних сил суспільства.

Соціальна ідентифікація – процес і результат емоційного та іншого самоототожнювання індивіда з іншою особою, групою, взірцем чи ідеалом.

Соціальна ієрархія – система послідовно підпорядкованих елементів, розташованих в порядку від нижчого до вищого, характеризується нерівністю статусів, стосунків, влади, доходів, престижу та ін.

Соціальна легітимність – соціальний порядок, який має високий рівень визнання та престижу, завдяки чому диктує індивідам обов'язкові вимоги та надає приклади поведінки.

Соціальна мобільність – міжгрупова або просторова рухливість населення, його здатність (готовність) до соціальних переміщень.

Соціальна наука (суспільне знання) – система галузей знань про суспільство, закони його виникнення і розвитку; про його структуру, окремі елементи цієї структури і різні сторони суспільного життя; про суспільне буття, спільну свідомість та їх взаємодію; про людину, її формування, діяльність, розвиток, стан; про людські спільноти, класи, нації, групи й відносини між ними; про матеріальну й духовну культуру.

Соціальна організація – соціальна група, орієнтована на досягнення взаємопов'язаних специфічних цілей і формування високоформалізованих структур.

Соціальна потреба – необхідність у чомусь для підтримання життєдіяльності людини, соціальної групи чи суспільства загалом, внутрішня спонукальна сила активності.

Соціальна реальність – розмаїття форм об'єктивно існуючого соціального буття.

Соціальна роль – типова поведінка людини, пов'язана з її соціальним статусом, яка не викликає негативної реакції соціального середовища.

Соціальна система – цілісне утворення, основним елементом якого є люди, їх зв'язки, взаємодії та взаємовідносини, соціальні інститути та організації, соціальні групи та спільноти, норми і цінності.

Соціальна спільнота – сукупність людей (сім'я, плем'я, етнос тощо), об'єднана відносно стійкими соціальними зв'язками, відносинами, яка має загальні ознаки, що надають їй неповторної своєрідності.

Соціальна стратифікація – поділ суспільства на вертикально розташовані соціальні групи і верстви (страти), які мають різний престиж,

власність, владу, освіту тощо.

Соціальна структура суспільства – ієрархічно упорядкована сукупність індивідів, соціальних груп, спільнот, організацій, інститутів, об'єднаних стійкими зв'язками і відносинами.

Соціальна сфера – відносини і взаємодія індивідів, соціальних груп, спільнот, що мають різне соціально–економічне становище в суспільстві.

Соціальна технологія – вид практичних соціологічних рекомендацій, що являють собою відпрацьовану за операціями сукупність прийомів, методів і впливів, застосовуваних керівником чи організатором управління, а також при розв'язанні різних соціальних проблем, що виникають у трудових колективах.

Соціальна технологія (за аналогією до промислової технології) – сукупність прийомів, методів і впливів, застосовуваних для досягнення поставлених цілей у процесі соціального планування і розвитку, розв'язання різних соціальних проблем (підвищення продуктивності праці, вдосконалення організації управління, впливу на громадську думку через засоби масової комунікації тощо).

Соціальна функція освіти – роль, яку освіта як соціальний інститут виконує щодо потреб суспільства або окремих його сфер.

Соціальна цінність – значущість явищ і предметів з точки зору їх відповідності чи невідповідності потребам суспільства, соціальних груп і особистості. Існує як у вигляді колективних уявлень, так і суб'єктивних уподобань, переваг, є орієнтирами діяльності людини.

Соціальна якість людини – сукупність взаємопов'язаних елементів, які зумовлені особливостями соціальної взаємодії особистості з іншими людьми у конкретних історичних умовах.

Соціальне – сукупність певних рис та особливостей суспільних відносин, інтегрована індивідами, спільнотами у процесі спільної діяльності в конкретних умовах, яка виявляється в їх стосунках, ставленні до свого місця в суспільстві, явищ і процесів суспільного життя.

Соціальне відчуження – відносини між соціальним суб'єктом і будь-якою його соціальною функцією, що виникають внаслідок розриву з попередньою єдністю.

Соціальне планування – комплексна програма взаємопов'язаних заходів, спрямованих на розвиток соціальних процесів у трудовому колективі, регіоні.

Соціальне явище – розмаїття форм дійсності, в яких всесвіт і буття постають перед суб'єктом.

Соціальний експеримент – спосіб одержання інформації про наявність причинно–наслідкових зв'язків між показниками функціонування, діяльності, поведінки соціального об'єкта і деякими керованими та контрольованими

чинниками, що впливають на нього.

Соціальний закон – об’єктивний і повторюваний причинний зв’язок між соціальними явищами та процесами, які виникають внаслідок масової діяльності людей або їх дій.

Соціальний захист – система законодавчих, політичних, соціально–економічних, морально–психологічних гарантій, пільг, заходів, що спрямовані на створення для членів суспільства певних умов, які, з одного боку, перешкоджають згубному впливу на людину середовища (шкідливих умов праці, екологічних факторів, злочинності тощо), а з іншого – запобігають зuboжінню населення, забезпечують соціально–принадну якість їх життя (забезпечення мінімального прожиткового рівня життя, соціально–незахищеним прошарком населення, соціальна підтримка тих, хто може працювати, допомога в одержанні освіти, медичної допомоги тощо).

Соціальний зв’язок – сумісність людей або груп.

Соціальний інститут – відносно стійка модель поведінки людей і організацій, що історично склалася у певній сфері життєдіяльності суспільства.

Соціальний інтелект – відносно стійка форма сучасної розумової діяльності (здатності) людей, що виявляється у спільній їх творчості, виробленні й реалізації рішень, розумінні самих себе, інших людських спільнот, навколишнього світу.

Соціальний інтерес – спонукальні сили діяльності соціальних груп, мас людей, спираючись на які суспільство може вдаватися до необхідних управлінських впливів на цю діяльність.

Соціальний контроль – засіб саморегуляції соціальної системи, що забезпечує упорядковану взаємодію її елементів шляхом нормативного (утому числі й правового) регулювання.

Соціальний конфлікт – зіткнення інтересів двох або більшої кількості індивідів, соціальних груп.

Соціальний механізм розвитку економіки – стійка система взаємодії соціально–економічних груп у сферах виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних благ і послуг, регульована історично сформованими в даній країні типом культури, системою управління і соціальною структурою суспільства.

Соціальний простір – продукт людської діяльності, що (сукупністю суспільних суб’єктів, які становлять суспільну цілісність, а також сукупністю певних об’єктивованих взаємин між індивідами.

Соціальний процес – послідовна зміна станів у соціальних системах і підсистемах, соціальних інститутах та організаціях, соціальні зміни в динаміці.

Соціальний статус особистості – це її позиція в соціальній системі, пов'язана з належністю до певної соціальної групи чи спільноти, сукупність її соціальних ролей та якість і ступінь їх виконання.

Соціальний тип особистості – результат взаємодії історико-культурних і соціально–економічних умов життєдіяльності людини, сукупність повторюваних якостей людини як істоти соціальної.

Соціальний характер– це наслідок динамічної адаптації на основі невід'ємних властивостей людської природи, закладених біологічно або сформованих у ході історії.

Соціальний час – одна з форм існування суспільства, функціонування якого має місце у часі, невіддільно від нього; є часовим простором людської діяльності, характеризує послідовність різних видів такої діяльності.

Соціальні відносини – самостійний, специфічний вид суспільних відносин, які виражають діяльність соціальних суб'єктів, зумовлену їх неоднаковим становищем у суспільстві та роллю в суспільному житті.

Соціальні зміни – процес виникнення нових явищ структур, характеристик у різних соціальних системах і підсистемах під час їх взаємодії.

Соціальні настанови – соціальне визначені загальні орієнтації особистості, які відображають можливості особи діяти відповідно до об'єкта дії.

Соціальні привілеї – виняткові права і переваги, якими деюре або дефакто володіють окремі люди, групи, класи, установи і які недоступні для більшості людей.

Соціальні приписи – норми, що визначають соціальне становище індивіда.

Соціальні рухи – сукупність колективних дій великої кількості людей, спрямованих на підтримку певних соціальних процесів і змін або на протидію їм.

Соціально–психологічний клімат – відносно стійкій і типовий для певної групи загальний емоційний настрій, який формується в процесі спільної трудової діяльності колективу, спілкування між людьми.

Соціограма – графічне зображення зв'язків всередині групи, що визначаються на основі соціометричного опитування.

Соціологізм – концепція, яка стверджує першорядне виняткове значення соціальної дійсності і соціальних методів у поясненні буття людини та його середовища.

Соціологічне дослідження – система логічно послідовних методологічних, методичних та організаційно–технічних процедур для

отримання наукових знань про соціальне явище, процес.

Соціологічне інтерв'ю – метод збору соціальної інформації, що ґрунтується на вербальній соціально–психологічній взаємодії між інтерв'юером і респондентом с метою одержання даних.

Соціологічне спостереження – метод збору наукової інформації, сутність якого полягає в безпосередній реєстрації фактів, явищ, процесів, що відбуваються у соціальній реальності.

Соціологія – наука про становлення, розвиток функціонування суспільства, його елементів, соціальних відносин соціальних процесів, про механізми і принципи їх взаємодії.

Соціологія громадської думки – спеціальна соціологічна теорія, яка вивчає сутність громадської думки, її структуру, функції, канали висловлювання, закономірності її функціонування в різноманітних сферах суспільного життя, політичній, економічній діяльності, соціальному управлінні.

Соціологія екології – галузь соціології, яка досліджує специфічні зв'язки між людьми та навколишнім середовищем, особливості розвитку і функціонування соціальних спільнот, соціальних структур та інститутів в умовах впливу на їх життєдіяльність антропогенних екологічних чинників.

Соціологія конфлікту – галузь соціології, яка вивчає сутність, зумовленість, наслідки та управління конфліктом як соціальним явищем.

Соціологія масових комунікацій – галузь соціології, предметом якої є закономірності масових інформаційних явищ і процесів, діяльність соціальних інститутів, що виробляють та поширюють масову інформацію.

Соціологія міста – галузь соціології, яка вивчає конкретні особливості розвитку і функціонування міста як елемента соціально– просторової організації суспільства, соціальні процеси, що відбуваються в ньому, його форми та інститути.

Соціологія молоді – галузь соціології, яка досліджує соціально–демографічну спільність суспільства, що перебуває в процесі переходу від дитинства до дорослого життя і переживає стан сімейної та поза сімейної соціалізації, інтерналізації норм і цінностей, творення соціальних і професійних очікувань, ролей, статусу.

Соціологія освіти – галузева соціологічна дисципліна, предметом якої є освіта як соціокультурний інститут, її взаємодія з іншими інститутами і суспільством загалом, а також соціокультурні процеси у сфері освіти.

Соціологія політики – галузь соціологічного знання, яка вивчає соціальні механізми влади та їх вплив у суспільстві, закономірності впливу соціальних спільнот, інститутів на політичний порядок, соціальні засади політичних та державних інститутів, стан, тенденції, напрями функціонування

політичної свідомості, політичної поведінки в соціальному середовищі.

Соціологія права – галузь соціології, що вивчає закономірності функціонування права в системі соціальних інститутів: генезис, динаміку, структуру правових норм та їх роль у суспільстві, механізми їх реалізації у поведінці та діяльності особистості, групи, організації, інститутів, суспільства.

Соціологія праці та зайнятості – галузева соціологічна теорія, яка вивчає закономірності формування, функціонування і розвитку соціальних утворень (систем спільнот та інститутів) у сфері праці й пов'язані з ними процеси та явища.

Соціологія релігії – галузь соціології, одна зі спеціальних соціологічних дисциплін, яка вивчає взаємодію релігії та суспільства, її вплив на соціальну поведінку індивідів та спільнот.

Соціологія села – галузь соціологічної науки, що вивчає різні аспекти життєдіяльності села як соціально–територіальної спільноти.

Соціологія сім'ї – галузь соціології, що вивчає закономірності виникнення, функціонування й розвитку сімейношлюбних стосунків як соціального феномену в конкретних соціокультурних умовах.

Соціоматриця – таблиця, в якій у рядках розміщують відповіді кожного з членів групи.

Соціометричний індекс – показник, який використовують для характеристики взаємин у групі і статусу окремих членів групи; визначають на основі даних соціометричного опитування.

Соціометричний критерій – конкретна змістова ситуація (реальна чи уявна), запропонована респонденту як основа вибору чи відхилення інших членів групи – партнерів у спільній діяльності або як пропозиція про те, хто з членів групи обере (відхилить) респондента у цій ситуації.

Соціометричний метод опитування – один з різновидів опитування, який використовують для вивчення внутріколективних зв'язків з'ясуванням стосунків між членами колективу.

Співробітництво – соціальний процес, який полягає в узгодженні діяльності індивідів, груп для досягнення загальної мети, незалежно від її характеру.

Спеціальні соціологічні теорії – теорії, які вивчають закономірності розвитку окремих спільнот, функціонування соціальних інститутів, соціальних процесів.

Спосіб життя – види життєдіяльності суспільства, соціальних груп і особи з різним рівнем доходу, освіти, культури, неоднаковими ціннісними орієнтаціями тощо.

Стійкість інструменту вимірювання – ступінь відтворення результатів вимірювання за повторного використання цього інструменту на одній і тій самій групі і за тих же умов.

Суперництво – соціальний процес, який полягає у зіткненні протилежних інтересів індивідів, груп або прагнення до задоволення однакових інтересів за допомогою засобів, якими інші групи чи індивіди хочуть реалізувати власні інтереси.

Суспільство – сукупність усіх засобів взаємодії та форм об'єднання людей, що склалися історично, мають спільну територію, загальні культурні цінності та соціальні норми, характеризуються соціокультурною ідентичністю її членів.

Суспільство відкрите – демократичне суспільство, якому властиві дух критики і здатність легко змінюватися і пристосовуватися до обставин зовнішнього середовища.

Теорія соціальної дії – одна з найважливіших теоретичних концепцій сучасної західної соціології, прагне пояснити найрізноманітніші соціальні явища – від окремих актів індивідуальної поведінки до великомасштабних суспільно–історичних процесів (М. Вебер, Ф. Знанецький, Т. Ларсонс).

Технічні правила – норми, що регулюють відношення людини і природи.

Типологізація суспільств – класифікація суспільств на основі визначення найважливіших і найсуттєвіших ознак, типових рис.

Тоталітаризм – 1) тоталітарний режим, для якого характерні контроль держави над усіма галузями суспільного життя, фактична ліквідація конституційних прав на свободу, репресії; 2) напрям політичної думки, що підтримує встановлення тоталітарних режимів.

Трудова адаптація – соціальний процес засвоєння особистістю нової трудової ситуації внаслідок активної взаємодії особистості й трудового середовища.

Управління соціальне – свідомий цілеспрямований вплив на соціальну систему, організацію, інститут або процес, метою якого є приведення напряму і темпів їх розвитку та функціонування у відповідність з дією об'єктивних соціальних законів.

Урбанізація – соціально–економічний процес зростання міст, міського населення, поширення міського способу життя.

Фемінізм – науковий напрям і суспільний рух, метою якого є повна рівноправність чоловіків і жінок у всіх сферах життя.

Футурологія – сукупність уявлень про майбутнє людства; галузь

наукових знань, що охоплює перспективи соціальних процесів.

Характер праці – соціальна сутність праці як суспільне значущого процесу.

Ціннісні орієнтації – соціальні цінності, які спрямовують діяльність та соціальну поведінку особистості і поділяються нею.

Цінність – суспільне ставлення особистості, яке переносить її потреби та інтереси на матеріальні та духовні явища, надає їм визначальних соціальних рис.

Електронне навчальне видання

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять із навчальної дисципліни

«СОЦІОЛОГІЯ»

(для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної і заочної форм навчання всіх спеціальностей)

Укладач: **РАДІОНОВА** Людмила Олексіївна

Відповідальний за випуск *В. В. Корженко*

Редактор *О. А. Норик*

Комп'ютерне верстання *Л. О. Радіонова*

План 2023, поз. 441М

Підп. до друку 22.05.2023. Формат 60 × 84/16.

Ум. друк. арк. 3,2.

Видавець і виготовлювач:

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова,

вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002.

Електронна адреса: office@kname.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

ДК № 5328 від 11.04.2017.